

Asia: VN/30163/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston kulttuuripoliittiseksi selonteoksi

Visio

Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon visiota?

Kyllä / En. Jos ette, kuvailkaa mahdolliset muutostarpeet.

Kyllä

Mahdolliset muutostarpeet.

Tavoitteet

Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon neljää tavoitetta?

En, tavoitteet eivät vastaa omaa näkemystäni

Jos vastasitte en, kuvailkaa tiiviisti mahdolliset muutostarpeet.

Saamelaiskäräjät sinällään hyväksyy kulttuuripoliittisen selonteon neljää tavoitetta, mutta tule huomioida kulttuuriin monimuotoisuuksia ja alueellisia erityispiirteitä ja ottaa konkreettisemmin huomioon.

Saamelainen kulttuuri ja kulttuuriperintö on Suomen perustuslain ja kansainvälisten sopimusten suojelemaa saamelaista kulttuurimuotoa. Kulttuuriperintöön kuuluu saamelaisten perinteisiin elinkeinoihin ja käsityöhön liittyvä perinteinen tieto ja taito, saamen kielen erityisterminologia, saamelainen luonto- ja maisemasuhde, saamelaiset kulttuuri-ilmaukset, kuten saamelainen musiikkiperinne ja kolttasaamelaisten katrilli-tanssi, oraalinen kertomaperinne, saamelainen rakennusperinne, saamelaiset kulttuurimaisemakohteet ja luontosuhteelle merkitykselliset paikat, kuten pyhät paikat. Saamelaista kulttuuriperintöä siirretään osana perinteisiä elinkeinoja, käsityöissä, taiteessa ja oppimalla luonnosta. Kulttuuriperintö on saamelaiselle identiteetille keskeistä, ja se muuttuu, korvautuu ja kehittyy.

Lisäksi tulee ottaa huomioon rajaseudut ja rajaa ylittävät kulttuuriominaisuudet ja mahdollisuudet.

Toimenpide-ehdotukset

Tässä on lueteltu yhdeksän toimenpidekokonaisuutta. Mitkä raportin toimenpide-ehdotuksista ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa? Valitse ensin yksi (1) haluamasi toimenpidekokonaisuus ja kirjoita sen jälkeen haluamasi toimenpide-ehdotukset alla olevaan tilaan kaikki peräkkäin. Valitse yhteensä enintään viisi (5).

Yhteinen linja politiikassa [1. Yhtiölinja politiikassa 2. Pitkäjänteistä ja monialaista kulttuuripolitiikkaa 3. Yhteistyö ja osallisuuden voima 4. Kulttuurin tekijä avainasemassa 5. Kulttuurin perusta tulevaisuuskestäväksi.]

Oma roolinne tulevassa toimeenpanossa

Millaisena näette oman tai edustamanne tahon roolin kulttuuripoliittisenselonteon toimeenpanossa?

Saamelaiskäräjät on mukana kulttuuripoliittisenselonteon toimeenpanossa. Saamelaiskäräjät on saamelaisten virallinen edustaja. Se muodostaa saamelaisten virallisen kannan ja neuvottelee viranomaisten kanssa. Saamelaiskäräjät ylläpitää ja edistää kaikkia kolmea Suomessa elävää saamen kieltä, kaikkia saamelaisten perinteisiä elinkeinoja sekä saamelaista kulttuuria ja elämäntapaa.

Kiinnitämme huomiota myös siihen, että opetus- ja kulttuuriministeriön vastuulle kuuluu saamen kielen elvytysohjelman toimeenpano. Saamelaisten perinteiseen tietoon liittyvät asiat ja immateriaalioikeudet jakaantuvat oikeus-, ympäristö-, opetus- ja kulttuuri- sekä työ- ja elinkeinoministeriöiden hallinnonaloille.

Tiivistelmä näkemyksistänne

Tähän voitte kirjoittaa mahdolliset muut kulttuuripoliittista selontekoa koskevat huomionne.

Selonteonluonnoksen tavoitteissa edistetään ja kehitetään kulttuuripolitiikkaa tavoitteet ovat yleisluontoiset, mutta jää huomioimatta saamelaisten perustuslaillinen suoja ja eri kansainväliset sopimukset, joihin Suomi on sitoutunut. Selonteon osalta tulee arvioida toteutuuko yhdenvertaisuusstrategian toimenpiteissä ja tällä hetkellä tämä ei toteudu, koska saamelaista kulttuuriperintöä tulisi huomioida erikseen selonteossa. Selontekoa on välttämätöntä päivittää tältä osin ennen sen hyväksymistä. Aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä suojellaan eri sopimusten avulla. Saamelaisten kannalta aineetonta kulttuuriperintöä suojelee biodiversiteettisopimuksen artikla 8(j) (SopS 78/1994), kulttuuri-ilmauksien suojelusopimus (SopS 17/2007), aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimus (SopS 47/2013) ja Faron sopimus (SoS 50/2018), joka suojelee aineettoman kulttuuriperinnön lisäksi myös aineellista kulttuuriperintöä. Lisäksi Eurooppalainen maisemayleissopimus suojelee maisemia ja niihin liittyvää kulttuuriperintöä (SopS 14/2006). Alkuperäiskansajulistuksen artikla 31 käsittelee alkuperäiskansojen oikeutta ylläpitää, suojella ja kehittää kulttuuriperintöään, perinteistä tietoaan ja kulttuuri-ilmauksiaan sekä kulttuurinsa ilmenemismuotoja. Alkuperäiskansoilla on oikeus kehittää artiklan suojelemaa henkistä omaisuuttaan. Valtioiden tulee yhdessä alkuperäiskansojen kanssa toteuttaa tehokkaita toimia artiklan toteuttamiseksi. Julistuksen artiklan 39 mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus saada valtioilta taloudellista ja teknistä apua julistuksen tavoitteiden toteuttamiseksi. Aineellista kulttuuriperintöä suojelee arkeologisen perinnön suojelusopimus (SopS 10/1992), Euroopan rakennustaiteellisen

perinnön suojelua koskeva yleissopimus (SopS 10/1992) sekä Unescon maailmanperintösopimus (SopS 19/1987). Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 27 artikla koskee vähemmistöjen oikeutta omaan kulttuuriin, kieleen ja uskontoon (SopS 7-8/1976). Myös positiiviset toimenpiteet voivat ihmisoikeuskomitean mukaan olla välttämättömiä 27 artiklan mukaisten oikeuksien suojelemiseksi. Suomen ratifioiman YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 15 artikla velvoittaa, että sopimusosapuolet tunnustavat jokaiselle oikeuden ottaa osaa kulttuurielämään sekä päästä osalliseksi tieteen kehityksen ja sen soveltamisen eduista. Koska saamelaiskulttuurin, kulttuuri-ilmauksien ja perinteisen tiedon suojaa käsitellään niin useassa eri säädöksessä ja sopimuksessa, suojan kokonaiskuva jää muodostumatta.

Selontekoon tulee lisätä toimenpidettä saamelaisen kulttuuriperinnön suojelemiseksi. Saamelaisen kulttuuriperinnön suojelun haasteet ovat erilaisia kuin valtakulttuurin kulttuuriperinnön suojelun haasteet, ja selonteko tulisi tämän johdosta kuvata tarkemmin saamelaiseen kulttuuriperintöön liittyviä haasteita ja tarpeita. Saamelainen kulttuuriperintö on laajasti tunnustettu uhanalaiseksi ja kulttuuriperintö on osa perustuslain suojelemaa saamelaista kulttuurimuotoa (§ 17.3).

Tosiasiallinen yhdenvertaisuus edellyttää usein positiivisia erityistoimenpiteitä, jotta lähtökohtaisesti muita heikommassa asemassa olevien saamelaisten oikeudet toteutuisivat yhdenvertaisesti valtaväestön kanssa. Yhdenvertaisuuslain 7 §:n 2 momentissa säädetään, ettei lailla estetä sellaisia erityistoimenpiteitä, joiden tavoitteena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttaminen 6 §:n 1 momentissa tarkoitetusta syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäisemiseksi tai lieventämiseksi (positiivinen erityiskohtelu).

Selonteonluonnoksessa ovat pääosin ovat kulttuurintoimijat ja eri toimialan verkostoja. Tässä yhteydessä tulisi tuoda esille Saamelaiskäräjien ja Kolttien kyläkokouksen rooli ja asema saamelaisen kulttuurin ja kulttuuriperinnön ja kulttuurimuodon edistämässä sekä saamelaismuseo Siidan asema valtakunnallisena erityismuseona ja saamelaisen kulttuuriympäristön vastuumuseona. Myös saamelaisyhdistyksillä, erityisesti Sámi Duodji-yhdistyksellä ja mm. Kolttakulttuurisäätiöllä on merkittävä rooli saamelaisen kulttuurin ja kulttuuriperinnön vaalimisessa.

1. Kulttuuri on muutosvoima

Kulttuuriin roolia tulisi nähdä alueiden, kuntien ja hyvinvointialueiden elinvoimalähteenä paikallisille ja kehityksen edistäjänä. Kulttuurin kautta luoda turvaa nykyisille ja tuleville sukupolville hyvän elämän mahdollisuudet tasavertaisesti samalla kun ottaa huomioon luonnon kantokyvyn.

2. Kulttuurin tekijät ja sisällöt avainasemassa

Saamelaisen kulttuurin ja kulttuuriperinnön osalta on huomioitava, että kulttuuriperintö ymmärretään laajasti ja siihen kuuluvat keskeisenä osana perinteiset saamelaiselinkeinot ja luontosuhde. Kulttuuriperintöä siirretään perinteisissä elinkeinoissa. Elinkeinorakenteen ja yhteiskunnan muutos vaikuttavat saamelaisten aineettomaan kulttuuriperintöön ja sen säilymiseen.

Keskeinen haaste on, miten opetuksessa ja lasten ja nuorten vapaa-ajan toiminnassa voidaan siirtää aineetonta kulttuuriperintöä, koska moni lapsi ja nuori ei opi luonnollisella tavalla perinteitään.

Saamelaisen kulttuurin ja perinteisen tiedon kehittämisen osalta tulee kiinnittää huomiota tutkimuksellisiin näkökohtiin ja saamelaisten itsemäärämisoikeuteen. Perinteisen tiedon tallentaminen edellyttää perinteisen tiedon inventointia.

3. Kulttuuri on jokaisenoikeus

Taloudellinen toiminta sopeutetaan luonnon reunaehtoihin samalla kun tuetaan ihmisten vaikutusmahdollisuuksia ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Sosiaalisen kestävyysytimenä on yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ja osallisuus. Kulttuuripoliittisen selon toivotaan toteuttavan ja turvaamaan jokaisen oikeuden kulttuuriin ja kulttuurinmukaiseen elämään.

4. Kansainvälinen vaikuttavuus syntyy kulttuurista

Saamelaiset ovat yksi kansa neljän valtion alueella ja saamelaisilla on yhteinen kulttuuriperintö, identiteetti ja perinteet. Saamelaisen kulttuurin ja kulttuuriperinnön kehittämisessä on välttämätöntä tehdä yhteistyötä valtioiden ja Saamelaiskäräjien yhteistyöllä. Kolmen maan Saamelaiskäräjien, Suomen, Ruotsin ja Norjan yhteistyöelin, Saamelainen parlamentaarinen neuvosto voisi toimia yhteistyötahona. Saamen kansan tulevaisuuden kannalta yhteistyö kulttuuriperinnön suojelemiseksi ja edistämiseksi valtakunnan rajat ylittävällä yhteistyöllä on välttämätöntä. Saamelaisen kulttuurin, taiteen ja kulttuuriperinnön edistämiseksi tehdään yhteistyötä kunkin maan Saamelaiskäräjien ja kulttuuriperinnöstä vastaavien viranomaisten kanssa.

Riitta Orti-Berg
Saamelaiskäräjät